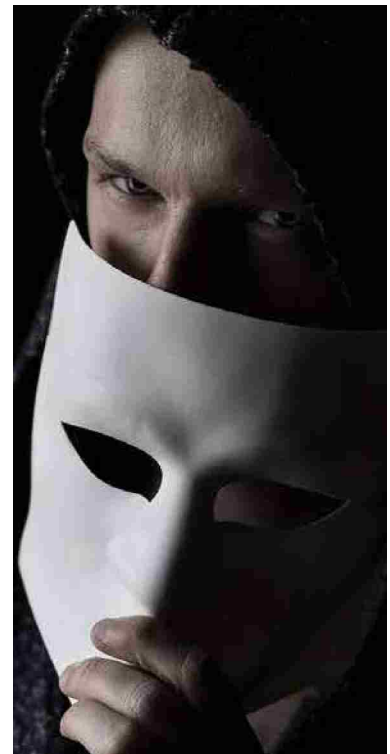

UTICAJ PANDEMIJE NA PRANJE NOVCA

Nove okolnosti, novi vidovi kriminala

Medicinski kriminal, korupcija, sajber kriminal i prenos nezakonito stečenih sredstava su najčešće zloupotrebe u aktuelnoj zdravstvenoj i ekonomskoj krizi, koje kriminalci koriste kao nove načine za pranje novca.

Piše: *Mirko Nešković**

Pandemija izazvana koronavirusom dovela je do neviđenih izazova u skorijoj istoriji, ljudskih patnji i ekonomskih poremećaja. U pokušajima da umanje potrebe i stabilizuju situaciju, državni organi širom sveta nastoje da stanovništvu i privredi pruže odgovarajuću pomoć. Nažalost, novonastale okolnosti i reakcija država neminovno stvaraju i veoma plodno tlo za zloupotrebe, koje kriminalci već uveliko koriste, iznalazeći nove načine za pranje novca.

Prema istraživanjima MONE-YVAL-a, stalnog tela Saveta Evrope koje se sastoji od eksperata za procenu mera protiv pranja novca i finansiranja terorizma, glavni oblici potencijalnih pretnji od pranja novca u vezi sa aktuelnom pandemijom su prevare, medicinski kriminal, korupcija, sajber kriminal i prenos nezakonito stečenih sredstava.

U pomenutom istraživanju su identifikovane tri najčešće prevare koje se vezuju za sadašnju zdravstvenu krizu. Prva se odnosi na prevare sa medicinskom opremom. Usled velikog nedostatka medicinske i druge zaštitne opreme raste potražnja za medicinskim potrepštinama, a uporedo i zloupotrebe da se dogovorena roba ne isporuči, ili se dostavi roba

sumnjivog porekla, pa čak i falsifikovani proizvodi.

Uočeno je i da državne mere podrške, u vidu socijalne pomoći ugroženim kategorijama stanovništva, poreskih olakšica privredi, finansijske podrške preduzećima za održavanje zaposlenosti, moratorijuma na plaćanje kreditnih obaveza, kriminalci sve više zloupotrebljavaju za pranje novca.

Treći oblik najčešćih prevara odnosi se na pronevere u vezi sa ugovorima o javnim nabavkama, kroz „naduvavanje“ faktura za nabavku medicinske opreme.

Gde je sistem najranjiviji?

Vanredne okolnosti koje uvećavaju potrebu za medicinskom opremom ali i usporavaju njenu nabavku, podstakle su i rast medicinskog kriminala. Otkriveni su slučajevi da se nabavlja falsifikovana zdravstvena oprema ili snižavaju kriterijumi na tenderima za njenu nabavku, pa se dešava da isporučena oprema ne zadovoljava propisani kvalitet, ili se naknadno ispostavi da nema potrebne sertifikate i da je, zato, neupotrebljiva. Pošto se poručena oprema uglavnom plaća unapred, taj novac je bespovratno izgubljen.

U svetu su otkriveni i primeri korupcije, da se na tendere za nabavku medicinske opreme prijavljuju preduzeća koja nisu registrovana za ovu vrstu trgovine, ili su neposredno pre učešća na tenderu promenila registrovanu delatnost kako bi ispunila tenderske uslove. Dodatno, iskustva iz međunarodne prakse ukazuju na to da su ovakva privredna društva često u vlasništvu ili pod kontrolom javnih zvaničnika.

Uporedo sa rastom elektronske komunikacije u uslovima pandemije, raste i broj lažnih predstavljanja radi krađe podataka. Sajber kriminalci se često, kroz elektronske poruke fizičkim licima ili preduzećima, lažno predstavljaju kao zvanični međunarodni ili nacionalni zdravstveni organi, sa zahtevom da primalac otvori prilog u kojem se, navodno, nalaze najnovija uputstva u vezi sa koronavirusom. Reč je, zapravo o malicioznom kompjuterskom programu (malware), koji omogućava kriminalcima da dođu do poverljivih podataka i informacija o osobi kojoj je upućena elektronska poruka.

Privremeno zatvaranje ili otežani prelaz državnih granica doveli su do pada prekograničnog kretanja gotovine koju kriminalci koriste za finansiranje svog poslovanja, Ipak, to ih nije

sprečilo da i dalje prenose nezakonito stečena sredstva za obavljanje aktivnosti.

FATF (Financial Action Task Force), međuvladino telo koje postavlja međunarodne standarde za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma, upozorava da kriminalci pronalaze načine da zaobiđu radnje i mere poznavanja i praćenja stranke (takozvani customer due diligence), iskorišćavanjem privremenih izazova u unutrašnjim kontrolama zbog rada na daljinu, kako bi prikriili imovinu ili izvršili krivično delo pranja novca.

Povećana je zloupotreba onlajn finansijskih usluga i virtuelne imovine, kako bi se prenela imovina i prikriila nezakonito stečenih sredstava, a za te namene se često koriste i ekonomske stimulative mere u okviru državnih paketa pomoći i šeme nesolventnosti.

Imajući u vidu trend da građani, u strahu od eventualne nestabilnosti finansijskog sistema povlače svoj novac iz banaka, to može dovesti do rasta usluga koje pružaju neregulisane finansijske institucije, što dodatno

otvara prostor kriminalcima za pranje novca. Na ruku im idu i zloupotrebe domaće i međunarodne finansijske pomoći kako bi se izbegle procedure u nabavci, koje prati povećanje korupcije. Potrebe zemalja u razvoju da u aktuelnoj krizi uvećaju likvidnost, kriminalci koriste kako za pranje novca, tako i za finansiranje poslovnih operacija, kao i za onlajn zahteve za lažno prikupljanje sredstava u dobrotnorne svrhe.

Odgovori na pretnje

Kao odgovor na navedene pretnje, MONEYVAL predlaže da zakonodavni organi u svakoj zemlji u potpunosti usklade svoje propise sa preporukama FATF i dosledno ih primenjuju, kao i da pomognu privatnom sektoru kroz pružanje relevantnih informacija. Neophodno je da se matrice za procene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma prilagode novim oblicima pretnji, kao i da nadležni organi kreativnije koriste nove tehnologije, poput video konferencija

ili razmene podataka putem cloud servisa, kako bi prevazišli ograničenja koja nameće pandemija u neposrednom nadzoru.

Nove okolnosti iziskuju i bolju međunarodnu saradnju, pre svega olakšano pribavljanje svih relevantnih informacija o pravnim licima i njihovim stvarnim vlasnicima, kao i intenzivniju saradnju državnih organa sa nadležnim upravama za sprečavanje pranja novca, kroz deljenje informacija o operativnim slučajevima, tipologijama i novim pretnjama od pranja novca.

Pošto je izvesno da će kriza izazvana pandemijom koronavirusa potrajati, sigurno je i da će kriminalci iznalaziti nove načine za finansijske zloupotrebe. Zadatak svih učesnika u sistemu sprečavanja pranja novca, na međunarodnom i na nacionalnim nivoima, jeste da blagovremeno reaguju kako bi na vreme prepoznali zloupotrebe, razumeli način na koji se one sprovode i preduzeli odgovarajuće mere za njihovo ublažavanje. ●

**Autor je menadžer u Odeljenju za forenzičke usluge, PwC Srbija*